

Rooijendijk, C., *That city is mine! Urban ideal images in public debates and city plans, Amsterdam en Rotterdam 1945-1995* (Dissertatie Universiteit van Amsterdam 2005, Amsterdam: Vossiuspers UvA, 2005, xiv + 474 blz., €63,95, ISBN 90 5629 382 6).

De schrijfster deelt herhaaldelijk mee dat het hier om een volstrekt oorspronkelijk onderzoek gaat en dat is het gelukkig ook. Althans de combinatie van onderzoeksvragen en bronnen die hier ten tonele wordt gevoerd, is in Nederland nog nooit vertoond. Rooijendijk wil aantonen op welke wijze de perceptie van steden (in casu Amsterdam en Rotterdam), toegespitst op de toekomstige ontwikkeling daarvan, enerzijds is gerelateerd aan stedelijke ideaalbeelden en anderzijds door verschillende groepen wordt uitgedragen. Die ideaalbeelden worden niet in Weberiaanse zin gebruikt, als kenmerkende elementen, maar als idealen in de vorm van utopieën.

Het gaat Rooijendijk in de eerste plaats om de constructie van die ideaalbeelden, waarbij de publieke debatten die zijn gevoerd, als indicatoren worden gebruikt. Om daar greep op te krijgen is een uitermate arbeidsintensief speurwerk uitgevoerd in veertig kranten en periodieken. Dit leverde uiteindelijk 2122 waarnemingen op. Deze aanpak is op zich al een reden tot lof, want hoe vaak beperken onderzoekers zich niet tot herformulering van de kaders, het spitwerk aan anderen overlatend.

Die kaders komen er overigens ook. In navolging van Françoise Choay creëert Rooijendijk een 'culturalist' en een 'progressist' model, waarbij de volgens het eerste model gemodelleerden meer op het verleden zijn gericht en de in het tweede model passenden meer op de toekomst. Gelukkig worden beide termen, die overigens moeilijk vertaalbaar zijn – Rooijendijk spreekt van terugverlangers en vooruitkijkers – niet stereotiep ingevuld als 'retro' versus modern. Er blijkt heel wat overlap tussen de aanhangers van beide modellen te zitten, zo bepleitten zij allen een 'flourishing city'. Bovendien wordt er een soort controlegroep geconstrueerd, die van de 'city planners', die er een eigen visie op de stedelijke ideaalbeelden op na hielden die nu eens in culturele dan weer in progressieve richting gingen. Binnen de analyse worden verder drie niveaus onderscheiden, aflopend van niveau 1 bestaande uit percepties die door vrijwel iedereen worden gedeeld in de sociale sfeer, via niveau 2 van de planning van de fysieke stad, naar niveau 3 waar op een tamelijk chaotische wijze – deze aanduiding is van de auteur – de maatschappelijke voorwaarden voor die planning figureren.

Op deze wijze is een theoretische en methodische matrix geconstrueerd die in de verslaggeving prominent terugkomt. Elk van de zes gepresenteerde casus wordt afgesloten met een matrix-achtige tabel waarin de in het onderzoeksmateriaal verzamelde observaties zijn geclusterd en gedifferentieerd naar drie groepen en drie niveaus. De casus die daarbij aan de orde komen, worden aangeduid als de meest controversiële debatten die gevoerd zijn. Dit zijn voor de periode 1945-1960/65 het basisplan voor de opbouw van Rotterdam en het voorstel van de Amsterdamse hoofdcommissaris Kaasjager om de Amsterdamse

grachten te dempen ten behoeve van een efficiënte verkeersafwikkeling; voor 1960/1965-1980/1985 de sanering van de negentiende-eeuwse wijken in Rotterdam en de daarmee verbonden stadsvernieuwing, alsmede de aanleg van de metro in Amsterdam; voor 1980/85-1995 de Kop van Zuid in Rotterdam en de invulling van de IJ-oeveren in Amsterdam.

Per periode worden steeds dezelfde vragen gesteld met betrekking tot de ideaalbeelden van de verschillende groepen en hun strategieën om die via planning te verwezenlijken, waarna een evaluatie plaatsvindt van de invloed van die ideaalbeelden op het publieke debat. Deze aanpak geeft het boek een grote mate van eenheid maar maakt het ook wat saai omdat steeds dezelfde rijtjes nagelopen worden. Het wordt daarmee allemaal wat structureel, waarbij de emoties die de debatten meestal kenmerkten, worden gedempt. Zo herinner ik mij dat Kaasjager op de radio volstrekt belachelijk werd gemaakt door een aantal cabaretiers, onder wie naar ik meen Wim Kan, waartegen nauwelijks weerwerk kwam. Om zijn plannen werd vervolgens vooral meewarig gedaan, net zoals later bij alcoholvrij bier, dat ook niemand meer wilde drinken na de actie van Youp van 't Hek tegen Buckler bier. Zulke zaken klinken wel een beetje door in het notenapparaat bij de verschillende casus, dat volgens de schrijfster terecht als een integraal onderdeel van de analyse wordt gepresenteerd, maar daar blijft het bij.

Dit is echter overkomelijk. Want er komt heel goed naar voren hoe verschillende strategieën wortelden in ideaalbeelden, terwijl ook duidelijk wordt dat naast de al bekende vijf door de socioloog Zijderveld onderscheiden strategieën – discussie, actie, creatie van helden, belachelijk maken van tegenstanders, medestanders introduceren – nog een groot aantal andere onderscheiden kan worden. Bovendien worden enige mentale en culturele verschillen tussen Amsterdammers en Rotterdammers helder belicht.

Eigenlijk heb ik maar twee echte bezwaren tegen het boek. Het eerste is het ontbreken van een literatuurlijst. De gebruikte literatuur gaat aan het einde van de afzonderlijke hoofdstukken schuil achter een woud van verwijzingen naar de bronnen. Je zoekt je een ongeluk en moet maar hopen op een snelle beschikbaarheid van een digitale editie. En ook een register ontbreekt, dus niemand is meer terug te vinden. Zo langzamerhand lijkt het me zaak te worden om het *ius promovendi* van hoogleraren die deze omissies laten passeren, ter discussie te stellen.

Maar dit neemt niet weg dat Rooijendijk een belangrijk boek heeft afgeleverd dat de relatie tussen politiek beleid, politieke cultuur en de ruimtelijke ontwikkeling van de stad op een oorspronkelijke manier aan de orde stelt. Daarmee levert ze ook een vernieuwende bijdrage aan de stadsgeschiedenis als discipline. Een van de grote problemen bij de compositie van integrale stadsgeschiedenissen is altijd geweest dat het zo moeilijk was om de politieke dimensie van de stedelijke ontwikkeling ruimtelijk te verankeren. Deze dissertatie geeft daartoe een ingang. Dat het daarbij eerder gaat om de 'gedroomde' dan om de 'werkelijke' ruimte, doet daar, zoals de auteur duidelijk laat zien, weinig aan af.

Pim Kooij

De menselijke canon en de Lage Landen.

Vorbije pogingen de Nederlanders en Vlamingen te modelleren

CATRIEN SANTING

De Gentenaar Lambert Adolphe Jacques Quételet, de grondlegger van de statistiek, publiceerde in 1835 zijn *Sur l'homme et le développement de ses facultés, ou Essai de physique sociale* en sprak daarin over de 'gemiddelde mens.' Deze fictieve persoon wordt gekarakteriseerd door de gemiddelde waarden van alle gemeten variabelen die aan het menselijk wezen en zijn gedrag ten grondslag liggen. Om tot een dergelijk gemiddelde te komen, had Quételet onderzoek gedaan onder Brusselse dienstplichtigen op wie niet alleen talloze vragen waren afgevuurd, maar die ook tot in detail waren opgemeten en gewogen. Heden ten dage dient de hierdoor tot stand gekomen Quételet- of Body Mass Index (gewicht in kilo's delen door lengte in aantal centimeters in kwadraat) nog uitsluitend om overgewicht vast te stellen. Personen bij wie toepassing van deze formule in een waarde van 30 of meer resulteert, lijden officieel aan obesitas, slechts zij wier BMI 18,5 tot 25 bedraagt beschikken over een 'normaal gewicht.' De vraag is natuurlijk wat 'normaal' inhoudt: een gemiddelde of iets volgens de norm. In het laatste geval gaat het eigenlijk vooral om een hoger doel dat nastrevenswaardig is. Quételet zag een direct verband tussen deze twee zaken, want hij beschouwde zijn op basis van statistische berekeningen tot stand gekomen menselijk ideaaltype als instrumenteel voor zijn sociale mechanica. De vaststelling van de fysieke zowel als intellectuele eigenschappen van een samenleving had in zijn ogen tot doel het bevolkingspeil in alle betekenissen van dat woord te verbeteren en dat was in het België van zijn eigen tijd, zo oordeelde Quételet, hoog nodig. In dit themanummer zal de wens in Vlaanderen en Nederland een in geestelijk zowel als fysiek opzicht canonieke mens vast te stellen en dat ideaaltype in de praktijk te realiseren, centraal staan.

Het is sinds 1939 een goede gewoonte onder de Nederlandse en Vlaamse historici elkaar ieder jaar een keer op grotere schaal te ontmoeten en van gedachten te wisselen. In 2006 viel aan de Groningse afdeling Geschiedenis de eer te beurt het roemruchte Vlaams-Nederlands Historisch Congres te organiseren. Er werd gezocht naar een onderwerp uit het rijke Vlaams-Nederlandse verleden waarover historici van zoveel mogelijk denominaties in thematisch en chronologisch opzicht, drie dagen enthousiast met elkaar zouden kunnen spreken. Daarnaast diende het congressthema enige actualiteitswaarde te hebben. Toentertijd hield de canondiscussie de historische gemoederen volop bezig, maar zij leek toch te Nederlands voor de Vlamingen. Achteraf niet terecht wellicht, want over de bijdrage van Marnix Beyen getiteld 'De canon van de Nederlandse Geschiedenis', gepubliceerd in dit blad, hadden velen het nog wel eens willen hebben. De Vlamingen bleken in 2006 het Nederlandse geworstel met zijn identiteit met historische argusogen te bekijken. Het Groningse organisatiecomité – Klaas van Berkel, Doeko Bosscher, Pim Kooij, Marijn Molema en Catrien Santing – was, wellicht onontkoombaar, gefascineerd door het thema van de canon in